

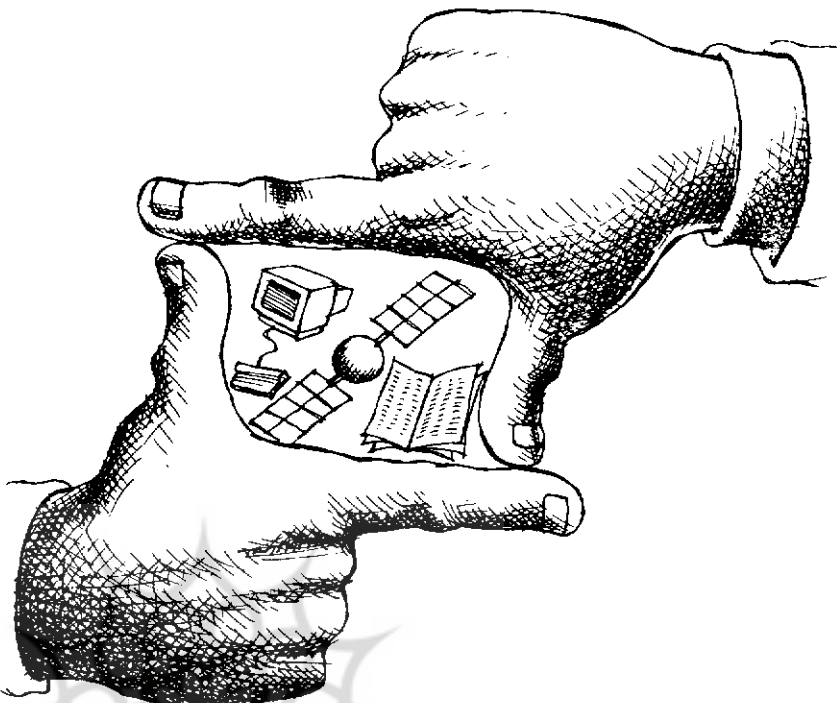

نخستین بخش، مقررات بنیادی حرفه روزنامه‌نگاری، که قانون خاص استقلال حرفه روزنامه‌نگاری و پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای را در بر می‌گیرد مورد بحث واقع می‌شود و سایر مباحث در شماره‌های آتی از نظرتان می‌گذرد.

مقدمه:

توجه به «وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» و به بیان دیگر، تدارک قوانین و مقررات مربوط به استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، یکی از ضرورت‌های اصلی و فوری برای حل مسایل کنونی مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی کشور است به طوری که می‌توان گفت، تأمین استقلال این حرفه، همراه با ایجاد فضای عمومی مساعد آزادی مطبوعات، فراهم آمدن شرایط استقلال اقتصادی نشریات و توسعه آموزش تخصصی روزنامه‌نگاران، مبانی اساسی چهارگانه پیشرفت و گسترش فعالیت‌های سالم و سودمند مطبوعاتی، به‌شمار می‌روند.

باید خاطر نشان ساخت، همان‌گونه که تجربیات و تحولات کشورهای پیشرفته جهان برای ارتقای کیفیت خدمات درمانی، حقوقی و مهندسی مورد نیاز جوامع جدید، به تحقق استقلال حرفه‌های مهم و مشهوری همچون پزشکی، وکالت دادگستری و معماری و تأسیس نظام‌های حرفه‌ای خاص آنها منتهی شده است، نیازها و الزام‌های تقویت و تعالی امکانات آگاه‌سازی و اطلاع‌دهی عمومی و برخورداری هرچه بهتر مردم جوامع معاصر از رسالت اجتماعی و سیاسی مطبوعات و وسایل ارتباطی سمعی و بصری به عنوان «رکن چهارم دموکراسی» در کنار سه رکن دیگر (قوای مقننه، مجریه و قضاییه) - توجه ویژه این کشورها به «وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» و وضع قوانین و مقررات ضروری برای تأمین استقلال نظام حاکم بر این حرفه را به دنبال داشته است. به همین لحاظ در کشورهایی که

ضرورت تهیه و تدوین نظام حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاری در ایران

بخش اول

دکتر کاظم معتمدنژاد

معنوی آفرینش‌های روزنامه‌نگاران» و توجه به اجرای «مقررات بین‌المللی حمایت از روزنامه‌نگاران» امکان‌پذیر نیست.

نظر به اهمیت تدوین و اجرای نظام مذکور، رسانه، طرح توجیهی «ضرورت تهیه و تدوین نظام حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران در ایران» را که به وسیله آقای دکتر کاظم معتمدنژاد تهیه شده و می‌تواند دستمایه و مبنای اقدامات عملی سازمان‌ها و نهادهای دست‌اندرکار قرار گیرد در چند شماره از نظر خوانندگان گرامی می‌گذرانند. در

اشاره

تأمین استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، بدون تدوین و تصویب «مقررات حقوقی بنیادی این حرفه» (قانون خاص استقلال حرفه روزنامه‌نگاری و پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران)، «مقررات تأسیس شورای مطبوعات» (برای حراست از آزادی و استقلال روزنامه‌نگاری و اجرای اصول اخلاقی حرفه‌ای)، «مقررات مشارکت روزنامه‌نگاران در مالکیت و مدیریت مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی»، «مقررات حمایت از مالکیت

«وضاحت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» از طریق مقررات مصوب مجالس مقننه یا مقررات خاص تشکیل‌ها و سازمان‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، مشخص و تثبیت شده است، نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های مختلف فعالیت‌های مطبوعاتی و ارتباطی، که بیشتر از تزلزل شغلی، ناطمینانی مالی، عدم تأمین اقتصادی و اجتماعی و همچنین بیم تهدید و سرکوب سیاسی ناشی می‌شوند، از میان رفته‌اند و همکاران هیأت‌های تحریریه مطبوعات و خبرگزاری‌ها و بخش‌های خبری رادیویی و تلویزیونی می‌توانند ضمن برخورداری از فضای عمومی مطلوب آزادی مطبوعات و حمایت قانونی آن و نیز اطمینان نسبت به شرایط مناسب اقتصادی مطبوعات و سایر مؤسسات خبری و ارتباطی، با تکیه بر تحصیلات و تجربیات تخصصی و شناخت صحیح رسالت‌ها و مسؤلیت‌های روزنامه‌نگاری، وظایف حرفه‌ای خویش را به‌طور اصولی و بر مبنای مقررات حقوقی و ضوابط اخلاقی مربوط به آن، انجام دهند و در برابر احتمال برخورد با مشکلات و مخاطرات قدیمی روزنامه‌نگاری، به صورت معمول در کشورهای دارای نظام مطلق‌گرا یا اقتدارگرا، که بیشتر بر مطیع‌سازی و سازش‌دهی سیاسی روزنامه‌نگاران و استفاده از شیوه‌های تطمیع یا تهدید همکاران مطبوعات استوار است و به دلزدگی و نومیدی آنان در مورد این شغل منجر می‌شود، اطمینان خاطر داشته باشند.

در اینجا توجه به این نکته نیز ضروری است که در مقایسه حرفه روزنامه‌نگاری با حرفه‌هایی نظیر پزشکی و وکالت دادگستری و مهندسی، بین آنها از حیث چگونگی کسب تخصص و مشخصات حرفه‌ای، تفاوت‌های مهمی وجود دارند. به این معنی، که با وجود سابقه بیش از یک قرن آموزش تخصصی روزنامه‌نگاری در دانشگاه‌ها و مدارس عالی حرفه‌ای

کشورهای مختلف جهان، می‌توان با استناد به اصل آزادی بیان و مطبوعات و اطلاعات، محدود کردن اشتغال در حرفه روزنامه‌نگاری به فارغ‌التحصیلان این رشته را غیراصولی و ناممکن دانست. علاوه بر آن هنوز هم بسیاری از صاحبان و مدیران مطبوعات، تعلیم عملی روزنامه‌نگاری در محیط کار را بر آموزش دانشگاهی آن ترجیح می‌دهند. در صورتی که در سه حرفه مذکور، تنها امکان اشتغال برای فارغ‌التحصیلان دانشکده‌های پزشکی و حقوق و مهندسی وجود دارد و اشتغال افراد دیگر در این زمینه‌ها غیرقانونی است.

همچنین باید یادآوری کرد که شاغلان حرفه‌های اخیر مانند اغلب حرفه‌های

چگونگی کسب تخصص و تفاوت ماهیت کار روزنامه‌نگاران با شاغلان حرفه‌های معروف یادشده و وجه اشتراک حقوق‌بگیری آنان با کارمندان معمولی، حساسیت و اهمیت حرفه روزنامه‌نگاری و موقعیت و منزلت اجتماعی روزنامه‌نگاران باعث شده است که در مقررات حاکم بر وضعیت حقوقی این حرفه، بسیاری از امتیازات مربوط به استقلال حرفه‌ای مورد نظر برای پزشکان و وکلای دادگستری و مهندسان معماری درباره روزنامه‌نگاران نیز طرف توجه قرار گیرند و نسبت به کارمندان و کارکنان عادی سازمان‌های دولتی و خصوصی هم برای آنان امتیازاتی در نظر گرفته شوند.

در این میان، به سبب پیچیدگی وضع

■ توجه به وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و به بیان دیگر، تدارک قوانین و مقررات مربوط به استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، یکی از ضرورت‌های اصلی و فوری برای حل مسایل کنونی مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی کشور است.

■ در کشورهایی که وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، از طریق مقررات مصوب مجالس مقننه یا مقررات خاص تشکیل‌ها و سازمان‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، مشخص و تثبیت شده است، نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های مختلف فعالیت‌های مطبوعاتی و ارتباطی، از میان رفته‌اند.

دیگر، در برابر فعالیت‌های و خدمات خود، به‌طور مستقیم از مراجعان و مشتریان خویش پاداش مالی دریافت می‌کنند. در حالی که روزنامه‌نگاران در مقابل خدمات وسیع خویش به مخاطبان فراوان و گسترده وسایل ارتباط جمعی، از صاحبان و مدیران مطبوعات، خبرگزاری‌ها یا مؤسسات رادیویی و تلویزیونی، حقوق می‌گیرند. به این ترتیب، برخلاف پزشکان و وکلای دادگستری و مهندسان، روزنامه‌نگاران از گروه‌های حقوق‌بگیر محسوب می‌شوند و از این لحاظ با کارمندان مؤسسات دولتی و خصوصی نیز وضع مشترک پیدا می‌کنند.

در عین حال، با وجود اختلاف در

همکاری‌های دسته‌جمعی اعضای آنها را تشکیل می‌دهند سازماندهی فعالیت‌های حرفه‌ای، تأمین شرایط مادی و معنوی کار حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، همکاری‌های تشکلی‌های منتخب مدیران و روزنامه‌نگاران و مشارکت آنان در اقتصاد و مدیریت مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی نیز مورد توجه واقع می‌شوند.

باید در نظر داشت که در ایران، تاکنون به «حقوق حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» که یکی از شاخه‌های مهم حقوق ارتباطات جمعی بشمار می‌رود، توجهی صورت نگرفته است و در قانونگذاری‌های متعدد گذشته، تنها به «حقوق مطبوعات» شامل مقررات حقوقی تأسیس و اداره نشریات و مقررات حقوقی حاکم بر محتوا و انتشار آنها - پرداخته شده است. خلاء موجود در این زمینه، از یک سو ناشی از آن است که به هنگام تدوین و تصویب نخستین قانون مطبوعات ایران در دوره مشروطیت، با اقتباس از قانون مطبوعات وقت فرانسه (قانون مصوب ۲۹ ژوئیه ۱۸۸۱)، هنوز قانون مربوط به استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری در آن کشور به تصویب نرسیده بود و بنابراین، امکان اقتباس مقررات آن در کنار مقررات تأسیس و اداره نشریات و مقررات راجع به محتوا و انتشار آنها وجود نداشت. از سوی دیگر پس از آنکه در فاصله دو جنگ جهانی اول دوم، پارلمان فرانسه در سال ۱۹۳۵، بیش از نسیم قرن پس از تصویب قانون مطبوعات مذکور، به دنبال کوشش‌های طولانی «سندیکای ملی روزنامه‌نگاران فرانسوی» قانون مخصوص تأمین استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری را تصویب کرد، به سبب استیلائی حکومت دیکتاتوری در ایران و اختناق حاکم بر مطبوعات و عدم امکان تأسیس و فعالیت اتحادیه‌ها و سازمان‌های حرفه‌ای مستقل روزنامه‌نگاری به وضع مقررات مشابه مربوط به این زمینه توجه نشد و مدت‌های طولانی بعد از آن هم که در

اوایل دهه ۱۳۴۰، «سندیکای نویسندگان و خبرنگاران مطبوعات» تشکیل شد، یارای پرداختن به چنین امری را پیدا نکرد. به همین لحاظ اکنون هم نسبت به این شاخه بسیار مهم حقوق ارتباطات جمعی، شناخت لازم وجود ندارد و بسیاری از روزنامه‌نگاران و حقوقدانان، هنوز به اهمیت و ضرورت آن، توجه نکرده‌اند. در صورتی که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه در دهه‌های اخیر برای وضع قوانین و مقررات استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، کوشش‌های مهمی صورت گرفته‌اند. از جمله در جمهوری هند، در همان نخستین سال‌های پس از استقلال، به ضرورت تصویب مقررات تأمین استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری توجه ویژه‌ای معطوف گردید. به طوری که «قانون روزنامه‌نگاران حرفه‌ای» این کشور، در ۲۰ دسامبر ۱۹۵۵، در هشتمین سال استقلال هند، مورد تصویب پارلمان قرار گرفت.

با در نظر گرفتن اهمیت و ضرورت از میان بردن خلاء موجود در زمینه «وضعیت حقوقی روزنامه‌نگاران»، باید از موقعیت مساعد کنونی کشور، به سبب هماهنگی‌های موجود بین انجمن صنفی روزنامه‌نگاران، معاونت مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و کمیسیون‌های فرهنگ و امور قضایی مجلس شورای اسلامی و آمادگی علمی گروه علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها در این زمینه، برای کمک به تدوین و تصویب مقررات خاص آن استفاده کرد و طرح‌ها و پیشنهادهای حقوقی لازم به منظور تحقق استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران را به صورت یک متن یا متن‌های قانونی جداگانه و یا به عنوان بخشی از قانون جامع آینده درباره مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی، که مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران و روزنامه‌نگاران و نمایندگان مجلس قرار دارد، هرچه زودتر آماده ساخت.^(۱)

مجموع مقررات مربوط به استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، که در اصطلاح علمی تخصصی، به «وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران»^۱ معروف شده است، چند بخش مهم، شامل مقررات بنیادی حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، مقررات راجع به شورای مطبوعات و نظارت بر اجرای اصول اخلاقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، مقررات مشارکت روزنامه‌نگاران حرفه‌ای در مالکیت و مدیریت مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی، مقررات حمایت از حقوق، مالکیت معنوی روزنامه‌نگاران حرفه‌ای و همچنین مقررات بین‌المللی حمایت از آزادی و استقلال و امنیت روزنامه‌نگاران را در برمی‌گیرد.

۱. مقررات بنیادی حرفه‌ای روزنامه‌نگاری

منظور از مقررات بنیادی حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، قوانین یا مصوباتی هستند که در کشورهای مختلف جهان، به کوشش تشکلی‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و تصویب مجالس مقننه یا از طریق توافق آزاد و قراردادی نهادها و سازمان‌های حرفه‌ای ویژه صاحبان و مدیران مطبوعات و وسایل ارتباط جمعی دیگر با انجمن‌ها، سندیکاها یا اتحادیه‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، وضع و ایجاد می‌شوند و بر مبنای آنها، تعریف و مشخصات روزنامه‌نگار حرفه‌ای و افراد مشمول این تعریف، چگونگی صدور و تجدید «کسارت هویت حرفه‌ای روزنامه‌نگاری»^۲ و مرجع تصمیم‌گیری در این باره، تأمین و تضمین حقوق و امتیازات معنوی روزنامه‌نگاران، شرایط مادی و مالی کار روزنامه‌نگار حرفه‌ای و از جمله، طبقه‌بندی مشاغل هیأت تحریریه مطبوعات و خبرگزاری‌ها یا بخش‌های خبری رادیویی و تلویزیونی و ضرایب حقوقی آنها، ساعات کار و مرخصی‌ها، تأمین اجتماعی و خدمات درمانی، کساره‌گیری، برکناری و بازنشستگی روزنامه‌نگاران و برخی مسایل دیگر،

پیش‌بینی می‌گردند.

با توجه به تجربه طولانی شیوه حقوقی حاکم بر روزنامه‌نگاری حرفه‌ای فرانسه که به سبب اقتباس نخستین قانون مطبوعات و نیز بسیاری از قوانین مدنی و تجاری و جزایی ایران از نظام حقوقی فرانسوی در دهه‌های گذشته، از قابلیت انطباق بیشتری با شرایط و اوضاع و احوال کنونی کشور، برخوردار است. برای تهیه و تدوین مقررات بنیادی حرفه روزنامه‌نگاری، که در واقع مکمل مقررات قانون مطبوعات محسوب می‌شوند، باید پیش از هر اقدام به تهیه مقدمات و تدوین و تصویب قانون خاص استقلال حرفه روزنامه‌نگاری پرداخت و به موازات آن، برای تدوین و انعقاد «پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای»، تدارک دید.

الف. قانون خاص استقلال حرفه روزنامه‌نگاری

برای آن که نظام حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری نیز مانند وضعیت‌های حقوقی مربوط به نظام پزشکی و حرفه وکالت دادگستری و حرفه‌های مستقل دیگر نظیر آنها، از استحکام و استقلال لازم برخوردار گردد و روزنامه‌نگاران کنونی و جوانان علاقه‌مند برای ورود به این حرفه را به شرایط شغلی آنان مطمئن‌تر و امیدوارتر سازد، باید با مساعی انجمن صنفی روزنامه‌نگاران و حمایت معاونت مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، متن کامل و جامع لایحه قانونی استقلال حرفه روزنامه‌نگاری تهیه و تدوین شود و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد گردد.

این قانون، که مطابق تجربه قانونگذاری فرانسوی (قانون مصوب ۲۹ مارس ۱۹۳۵)، می‌تواند به صورت الحاقیه‌ای منضم به قانون کار در آید، یا مانند شیوه معمول در بعضی از کشورهای و از جمله الجزایر، جزء قانون مطبوعات یا قانون وسایل ارتباط جمعی قرار گیرد یا نظیر تجربه‌های هند و بنگلادش به شکل

قانون مستقل تصویب شود، قاعداً باید مقررات زیر را در برداشته باشد:

۱. تعریف قانونی روزنامه‌نگار حرفه‌ای و خصوصیات آن و چگونگی شمول صفت روزنامه‌نگاری حرفه‌ای به همکاران هیأت‌های تحریریه و بخش‌های خبری رادیویی و تلویزیونی.

۲. تأکید بر هویت حرفه‌ای روزنامه‌نگار، تعیین نهاد تصمیم‌گیرنده برای صدور «کارت هویت حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» - مرکب از نمایندگان مالکان و مدیران مؤسسات مطبوعاتی و خبری و نمایندگان روزنامه‌نگاران حرفه‌ای، با معرفی از سوی تشکل‌های حرفه‌ای هرکدام از دو طرف و به تعداد

مسنوی روزنامه‌نگاران، شامل آزادی دستیابی به اخبار و اطلاعات و حق تفسیر و انتقاد و استقلال تحریریه‌ای، حق حفظ اسرار حرفه‌ای و منابع خبری و همچنین برخورداری روزنامه‌نگاران حرفه‌ای از مقررات «قید وجدانی»^۲، در صورت واگذاری مالکیت نشریه، مؤسسه مطبوعاتی یا خبری به شخص یا اشخاص دیگر، توقف انتشار یا تعطیل نشریه یا مؤسسه به هر علت و نیز تغییر قابل ملاحظه ویژگی یا گرایش سیاسی و اجتماعی نشریه یا مؤسسه، به گونه نطمه‌زننده به شرافت یا شهرت روزنامه‌نگار یا به‌طور کلی به منافع معنوی وی.

■ اکنون هم نسبت به حقوق ارتباطات جمعی، شناخت لازم وجود ندارد و بسیاری از روزنامه‌نگاران و حقوقدانان، هنوز به اهمیت و ضرورت آن، توجه نکرده‌اند.

■ مجموع مقررات مربوط به استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، که در اصطلاح علمی تخصصی، به وضعیت حقوقی حرفه‌ای روزنامه‌نگاران معروف شده است، چند بخش مهم، شامل مقررات بنیادی حرفه روزنامه‌نگاری، مقررات راجع به شورای مطبوعات و نظارت بر اجرای اصول اخلاقی حرفه روزنامه‌نگاری، را در برمی‌گیرد.

مساوی - پیش‌بینی چگونگی و مراحل رسیدگی به تقاضاهای صدور و تجدید کارت‌های مذکور.

۳. استوارسازی اساس استقلال حرفه روزنامه‌نگاری بر همکاری دوجانبه مداوم سازمان‌های حرفه‌ای مؤسسات و مدیران مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی و سازمان‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، به منظور کمک به اجرای پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاری و تسهیل فعالیت‌ها و تصمیم‌های نهادهای مشترک آنها، مانند کمیسیون صدورکارت هویت حرفه‌ای، کمیسیون دوجانبه حل اختلافات مالکان و مدیران و روزنامه‌نگاران و نظایر آنها.

۴. پیش‌بینی حقوق و امتیازهای

۵. تأکید بر ضرورت انعقاد «پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای»^۲، بین نمایندگان تشکل‌های حرفه‌ای مؤسسات و مدیران مطبوعات و سایر مؤسسات خبری و ارتباطی و نمایندگان تشکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، به منظور پیش‌بینی شرایط کار در هیأت‌های تحریریه روزنامه‌ها و خبرگزاری‌ها و بخش‌های خبری رادیویی و تلویزیونی و در نظر گرفتن امتیازات مادی و مالی روزنامه‌نگاران حرفه‌ای.^(۲)

ب. پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای

در اجرای مقررات بنیادی استقلال

حرفه روزنامه‌نگاری، به موجب قانون مصوب ۲۹ مارس ۱۹۳۵ فرانسه، انعقاد «پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای، بین نمایندگان منتخب نهادهای حرفه‌ای صاحبان و مدیران مطبوعات و سایر مؤسسات خبری و ارتباطی و تشکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، نیز پیش‌بینی شده است. متن این پیمان، که برای نخستین بار در ۲۳ نوامبر ۱۹۳۷، با حضور وزیرکار فرانسه، در ۱۳ ماده مورد توافق و امضای دوطرف قرار گرفت، تاکنون چندین بار تجدیدنظر و اصلاح گردیده است.

پیمان مذکور، اکنون دارای ۵۴ ماده است و در آن حقوق و مسئولیت‌های روزنامه‌نگاران و منافع و تعهدات کارفرمایان مؤسسات مطبوعاتی و ارتباطی به‌طور دقیق مشخص شده‌اند. در آغاز این پیمان، متن ماده یک قانون مصوب ۲۹ مارس ۱۹۳۵ راجع به تعریف روزنامه‌نگار و حوزه شمول آن ذکر گردیده است و به دنبال آن، ابتدا موضوع‌های مختلفی چون مدت پیمان (دوسال) و طرز تجدیدنظر در آن، حقوق سندیکایی روزنامه‌نگاران و حق آزادی عقیده و بیان آنان، برخی اصول اخلاقی حرفه‌ای، وضع روزنامه‌نگاران غیرتمام وقت و همکار چند روزنامه و نشریه، آموزش تخصصی و بازآموزی روزنامه‌نگاران، مطرح شده‌اند. پس از آن، موضوع‌های دیگری مانند طرز استخدام همکاران جدید روزنامه‌نگار (منحصراً از طریق آژانس ملی مشاغل وزارت کار و با همکاری مرکز ملی کاریابی روزنامه‌نگاران حرفه‌ای)، مدت کارآموزی استخدام شدگان، تشکیل کمیسیون دوجانبه ناظر بر اشتغال روزنامه‌نگاران در هر مؤسسه مطبوعاتی و خبری (مرکب از نمایندگان مالکان و مدیران و روزنامه‌نگاران آنها)، چگونگی صدور حکم استخدامی، معاینه پزشکی استخدام شدگان، شیوه تعیین دستمزدها و حقوق ماهانه روزنامه‌نگاران و حداقل‌های آن، پاداش‌های مبتنی بر سوابق خدمت،

■ منظور از مقررات بنیادی حرفه روزنامه‌نگاری، قوانین یا مصوباتی هستند که در کشورهای مختلف جهان، به کوشش تشکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و تصویب مجالس مقننه یا از طریق توافق آزاد و قراردادی نهادهای سازمان‌های حرفه‌ای ویژه صاحبان و مدیران مطبوعات و وسایل ارتباط جمعی دیگر با انجمن‌ها، سندیکاها یا اتحادیه‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران وضع و ایجاد می‌شوند.

■ در ایران، تاکنون به حقوق حرفه‌ای روزنامه‌نگاران که یکی از شاخه‌های مهم حقوق ارتباطات جمعی بشمار می‌رود، توجهی صورت نگرفته است.

سویس^۵ و «انجمن مطبوعات سویس»^۶، از سال‌های پیش از جنگ جهانی دوم، برای تثبیت و استقلال حرفه روزنامه‌نگاری در این کشور، یک «دفتر ثبت حرفه‌ای روزنامه‌نگاران»^۷ ایجاد شده است. براساس این توافق، افرادی که حداقل دوسال سابقه اشتغال به روزنامه‌نگاری به عنوان کار اصلی را دازا هستند، در صورت موافقت کمیسیون دوجانبه‌ای مرکب از نمایندگان «جامعه ناشران روزنامه‌ها» و «انجمن مطبوعات» (هرکدام دو عضو) و با شرکت یک سرداور، از حق ثبت نام در این دفتر برخوردار می‌شوند. علاوه بر آن، اعضای انجمن مطبوعات سویس هم بر مبنای عضویت در این انجمن، می‌توانند در دفتر یادشده، ثبت‌نام کنند.

در سویس، پیش‌بینی مقررات انعقاد پیمان دسته‌جمعی کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای نیز مانند تأسیس دفتر ثبت‌نام یادشده، بر مبنای توافق تشکل‌های حرفه‌ای ناشران مطبوعات و تشکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، استوار شده است و در این زمینه، هرکدام از کانون‌های این کشور (ایالات عضو فدراسیون سویس)، تجربیات خاصی دارند و از پیمان‌های دسته‌جمعی مورد توافق تشکل‌های حرفه‌ای دوگانه محلی خود استفاده می‌کنند.^(۴)

به‌طور کلی باید در نظر داشت، که برای تأمین و تضمین استقلال حرفه

یک ماه پاداش خدمت سالانه (موسوم به حقوق سیزدهمین ماه)، طرف توجه قرار گرفته‌اند. سپس شرایط کار روزنامه‌نگاران، ساعات کار هفتگی، کارشب، کارروزهای تعطیل، مرخصی‌های استحقاقی و استثنایی و همچنین موارد بیماری، غیبت، حوادث ناشی از کار، معلولیت و فوت، بیمه حوادث و خطرات، وضع دوره حاملگی زنان روزنامه‌نگار، تعهدات خدمت و وظیفه، موارد برکناری روزنامه‌نگاران و شرایط و حدود آن، اختلافات روزنامه‌نگاران و کارفرمایان و تشکیل کمیسیون‌های دوجانبه سازش یا داوری برای حل این اختلافات و بالاخره، موارد بازنشستگی و شرایط زمانی و سنی آن، تشریح گردیده‌اند. آخرین ماده پیمان یادشده هم به امکان توافق طرفین امضاکننده آن برای قراردادهای تکمیلی و افزودن الحاقیه‌هایی به این متن، اختصاص یافته است.^(۳)

باید یادآوری کرد که در برخی از کشورهای پیشرفته غربی، در مورد مقررات بنیادی استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، به توافق‌های آزاد و قراردادی بین تشکل‌های حرفه‌ای مالکان و مدیران مطبوعات و تشکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران در این زمینه، اکتفا می‌شود. بهترین نمونه‌های این‌گونه کشورها، سویس، سوئد و نروژ هستند.

در فدراسیون سویس، به موجب توافق «جامعه ناشران روزنامه‌های

روزنامه‌نگاری و مقابله با عوارض نامطلوب بی‌هویتی حرفه‌ای و وابستگی روزنامه‌نگاران به دستگاه‌های نظارتی و دولتی به صورت معمول در نظام‌های مطلق‌گرا یا اقتدارگرای قبلی، مانند ایتالیای فاشیست (قانون مصوب ۲۶ فوریه ۱۹۲۸)، آلمان نازی (قانون مصوب ۱۴ اکتبر ۱۹۳۳)، مصر دوره سلطنت ملک فاروق (قانون مصوب ۳۱ مارس ۱۹۴۱) درباره نظام روزنامه‌نگاری و ایران دوره پهلوی (آیین‌نامه مربوط به خبرنگاران عکاس جراید و مجلات (مصوب ۲۶ مهرماه ۱۳۳۷)، آیین‌نامه خبرنگاران و خبرنگاران عکاس مصوب ۱۵ اسفند ۱۳۴۳ و آیین‌نامه نویسندگان مطبوعاتی و خبرنگاران مصوب ۲۲ شهریورماه ۱۳۴۵) توسعه و تقویت نهادها و سازمان‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و صاحبان و مدیران مطبوعات و همکاری آنها در جهت وضع مقررات بنیادی و اصولی حرفه روزنامه‌نگاری، ضروری است. □

منابع و مأخذ:

۱. برای شناخت مسایل و مشکلات حرفه روزنامه‌نگاری در ایران و به ویژه، مسایل مربوط به شکل‌های حرفه‌ای روزنامه‌نگاران - که در این مقاله تشریح نشده‌اند - می‌توان به مأخذهای زیر مراجعه کرد:
- آقالو، نقی. «نگرش خبرنگاران مطبوعات به انجمن صنفی روزنامه‌نگاران»، رسانه، سال ۸، ش ۴، زمستان ۱۳۷۶، صص ۵۲-۶۱.
- بهشتی‌پور، مهدی. «چند نکته در خور توجه برای طرح در سمینار بررسی مسایل مطبوعات». مجموعه مقالات نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱، صص ۳۱-۴۲.
- بهشتی‌پور، مهدی. «تشکل‌های حرفه‌ای مطبوعات». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۷، جلد اول، صص ۳۷۳-۴۰۷.
- رستگار، لیلیا. «نهادهای صنفی روزنامه‌نگاران، نهال‌هایی که باید بارور و تنومند شوند: به گزارش ویژه». رسانه، سال ۸، ش ۴، زمستان ۱۳۷۶، صص ۲-۳۵.
- پورموسی، مرتضی. «راه‌اندازی تشکل‌های صنفی، موانع و راه‌حل‌ها». رسانه، سال ۷، ش ۳، پاییز ۱۳۷۵، صص ۷۱-۸۰.
روشندل، عبدالرضا زکوت. «رضایت شغلی روزنامه‌نگاران: بررسی نگرش روزنامه‌نگاران نسبت به حرفه روزنامه‌نگاری». مجموعه مقالات دومین سمینار

بررسی مسایل مطبوعات ایران، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۷، جلد اول، صص ۵۰۵-۵۴۸.

- فرقانی، محمد مهدی. «حسرم حرفه روزنامه‌نگاری: استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری - تشکیلات صنفی، مقررات شغلی و سایر مسایل حرفه‌ای. مجموعه مقالات نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱، صص ۴۳-۵۹.

- فرقانی، محمد مهدی. «استقلال حرفه روزنامه‌نگاری در طلیعه جامعه مدنی». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۷، جلد اول، صص ۴۸۵-۵۰۴.

- فرقانی، محمد مهدی. «انجمن صنفی مطبوعات دیرآمده‌ای که باید بماند». رسانه، سال ۸، ش ۴، زمستان ۱۳۷۶، صص ۲۸-۳۱.

- قندی، حسین. «استقلال حرفه‌ای و امنیت شغلی روزنامه‌نگاران و ضروری تشکیلات صنفی». مجموعه مقالات نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱، صص ۶۰-۶۹.

- کوهستانی‌نژاد، مسعود. «صنف‌گرایی در مطبوعات ایران». رسانه، سال ۸، ش ۴، زمستان ۱۳۷۶، صص ۷۰-۷۳.

- محسنیان‌راد، دکتر مهدی (و همکاران). پیام‌آفرینان مطبوعات. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۱.

- مسعودی، امجد علی. «استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، از رویا تا واقعیت: نقدی بر اساسنامه انجمن صنفی نویسندگان و خبرنگاران مطبوعات». مجموعه مقالات دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه، ۱۳۷۷، جلد اول، صص ۴۵۹-۴۷۹.

- معتمدنژاد، دکتر کاظم. «مبانی حقوقی استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران: تشکیلات صنفی، مقررات شغلی، اصول شرافتی و نظام حرفه‌ای...» مجموعه مقالات نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، معاونت مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱، صص ۷۰-۷۳.

- معتمدنژاد، دکتر کاظم. «تشکل صنفی و حقوق حرفه‌ای روزنامه‌نگاران: تجربه‌های ملی و حمایت‌های بین‌المللی در مورد تأمین و توسعه استقلال حرفه روزنامه‌نگاری». رسانه، سال ۷، ش ۳، پاییز ۱۳۷۵، صص ۶۳-۷۰.

- مقدم‌فر، حمید. «نظام صنفی روزنامه‌نگاران». رسانه، سال ۹، ش ۱، بهار ۱۳۷۷، صص ۶۴-۷۰.

- ملکانلو، محبوبه. بررسی حقوق و مسؤولیت‌های حرفه روزنامه‌نگاری: مقایسه تحلیلی دیدگاه‌های روزنامه‌نگاران روزنامه‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، سال تحصیلی

۱۳۷۵-۷۶، استاد راهنما دکتر رؤیا معتمدنژاد، ۲۷۵ صفحه.

۲. برای آگاهی بیشتر درباره مقررات بنیادی حرفه روزنامه‌نگاری و قانون خاص استقلال آن، به دو مأخذ زیر رجوع شود:

- معتمدنژاد، دکتر کاظم. «مبانی حقوقی استقلال حرفه روزنامه‌نگاری». رسانه، سال ۸، ش ۴، زمستان ۱۳۷۶، صص ۳۶-۵۱.

- نمک‌دوست‌تهرانی، حسن. مبانی استقلال حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری: نظرسنجی از روزنامه‌نگاران مطبوعات تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی، گروه علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی. سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶، دو جلد، ۳۱۸ و ۱۵۸ صفحه، استاد راهنما: دکتر کاظم معتمدنژاد.

۳. برای اطلاع بیشتر راجع به محتوای پیمان دستجمعی کار روزنامه‌نگاران فرانسه و بررسی متن فارسی آن، به مأخذ زیر مراجعه گردد:

- نمک‌دوست‌تهرانی، حسن. مبانی استقلال حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری: نظرسنجی از روزنامه‌نگاران مطبوعات تهران. جلد اول، صص ۷۶-۷۲ و جلد دوم، صص ۷ تا ۷۸.

متن فرانسه پیمان مذکور با آخرین اصلاحات آن، در مأخذ زیر به چاپ رسیده است:

Les Droits et les Desioirs des Journalistes: Textes Essentiels. Troisième Edition Actualisée. Paris: Editions du Centre de Formation et de Perfectionnement des Journalistes, 1995, PP. 45-96.

۴. در مورد وضعیت حقوقی روزنامه‌نگاران سوئیس و پیمان‌های دستجمعی کار آنان، می‌توان به دو کتاب زیر رجوع کرد:

Terrou, Fernandi et Lucien Solal. Le Droit de L'information: Etude Comparee des Principaux Systemes de Reglementation de la Presse, de la Radio et du Film. Paris;Unesco, 1951, PP 398-405.

- Cornu, Daniel, Journalisme et Vèritè; Pour Une Ethique de l'Information. Genève: Laliot et Fides, 1994, P.P. 86,87.

پی‌نوشت‌ها:

1. Le Statut Professionnel des Journalistes
2. La Carte d'Identitè Porfessionnelle des Journalistes.
3. La Clause de Conscience
4. La Consiention Collective du Travail des Journalistes Professionnels
5. La Societè Suisse des editeurs des journaux
6. L'Association de la Presse Suisse
7. Le Registre Professionnel des Journalistes